

התוכניות האחרונות להפחתת מס הקניה, מס ערך מוסף ומס הכנסה על פרטים נועדו בראש ובראשונה לעורר את התצריכה הפרטית מתרדמותה, ולהחיש את שיעור הצמיחה הכלכלית לאחר הקיפאון של השנים האחרונות.

למעשה, השינוי בציפיות הציבור הנובע מהעליה בתחושת הביטחון האישי והכלכלי הוא שהחזיר בהדרגה בחודשים האחרונים את הציבור לשיגרת קניית, הביא להגדלת רמת פעילותם של עסקים ותרם להאצת הצמיחה הנוכחית במשק.

שינוי זה נובע הן מהפחתה ברמת הפיגועים, האלימות והמתח בתחום הבטחון, רמה שכל הפחתה בה (בעקבות הסגרים המתמשכים) נתפסת כשיפור המצב, והן מהיחלשותן של התחושות בדבר ההתמוטטות הצפויה של המשק אם הגרעון בתקציב לא יקטן.

התוכניות האחרונות להפחתת מיסים, כמעט ולא השפיעו על גידול הצריכה הפרטית עד כה, הואיל והופעלו רק לאחרונה וידרש להם זמן הבשלה נוסף. הערכה זו מחזקת את ההסבר בדבר מרכזיותה של תחושת הביטחון האישי והכלכלי על חידוש הצמיחה והתגברותה, ומטילה ספק בהפעלה חפוזה של ההפחתות האחרונות במיסים. על פניו נראה כי הפחתות אלו נעשו בעיקר בשל החשש כי עודפים בלתי מתוכננים בגביית מיסים יזמינו לחצים של משרדי ממשלה להגדיל את תקציביהם, לאחר שאווירת ההתמוטטות הכלכלית המדומה שנוצרה לפני למעלה משנה החלה לפוג בציבור הרחב ובקרב מקבלי ההחלטות.

מכאן, שהתוכניות להפחתת מיסים הופעלו טרם זמנן. עיקר בעייתן שהן מבססות מדיניות להעדפת תוכניות המכלות במהירות עודפי מיסים על חשבון הקצאת משאבים להפעלת תוכניות לזמן הארוך בעלות חשיבות לאומית.

על פי הערכה, חידוש הצמיחה והאצתה צפויים להביא השנה לגביית יתר של מיסים בהיקף של 5-7 מילי ש. טיווחי האומדנים רחבים הואיל וקשה במיוחד לחזות את שיעור הצמיחה בשנת מעבר, וכל שכן קשה בשל חוסר השקיפות בו מתנהל הדיון התקציבי בשנים האחרונות. בהתחשב במגבלות שציננו, ההערכה הינה שעודף תקבולי המס בניכוי התוכניות האחרונות להפחתת מיסים צפוי להגיע השנה עד ל- 2 מילי ש. על בסיס הערכות אלו נכון יהיה לתעל את רוב העודף מגביית המיסים למימון תוכניות ארוכות טווח שתרומתן לפרטים ולחברה גבוהה בהשוואה לתרומה של תוכניות להפחתת מיסים להגדלת הצריכה הפרטית בטווח הקצר. במסגרת זו ראוי להפסיק בתקופה הבאה תוכניות אלו לרבות התוכניות להפחתת מס הכנסה על פרטים, ולהעריך מחדש מדיניות זו תוך בחינת חלופות מועילות יותר לטווח הארוך.

מנקודת ראות הפרטים הפסקה עתידית של תוכניות להפחתת מס הכנסה עלולה להיתפס כאילו המדינה מבטלת תוכניות להענקת מתנות לאחר שהודיעה שבדעתה לעשות כן.

¹ מנהל הרשות לתכנון כח אדם, משרד התמ"ת. העמדות המובעות במאמר הן דעותיו בלבד. benif@moital.gov.il

ביטול תוכניות כאלו עשוי להתקבל בהבנה ולא לכרסם באמון הציבור במדיניות ובתוכניות כלכליות בעתיד, אם תוצג לציבור תוכנית חדשה שתענה על שלושה תנאים מרכזיים: ראשית, הכספים שיחסכו מביטול התוכנית להפחתת מיסים יושקעו בתוכנית חדשה לטווח הארוך שיש לגביה הסכמה לאומית רחבה. שנית, בנטל מימון התוכנית החדשה ישאו שלושה גורמים: הציבור שלא יהנה עוד מהפחתת המיסים בעתיד (בעיקר המעמד הבינוני), הממשלה שתבטיח מקורות תקציבים נוספים לתוכנית לכשידרשו, והשכבות המבוססות שישאו בנטל מיוחד למימונה. ולבסוף, התמורה בתוכנית החדשה תהיה גבוהה מסך המקורות שהעמידו לרשותה, ושביגנה דחו הפרטים את הגדלת התצרוכת בהווה למען הגדלה ניכרת של האפשרויות בעתיד.

דומה שהשקעות בחינוך, השכלה והכשרה עונות על כל שלוש ההתניות לעיל: שכן הן מצויות בתחום ההסכמה הרחבה שביצועיו הכלכליים של המשק ועובדיו תלויים מאוד בהעלאת שיעור מקבלי תעודת בגרות ושיעור העומדים בתנאי הסף ללימודים אקדמיים, שכן כיום פחות מ-60% מהלומדים בכיתות י"ב זכאים לתעודת בגרות, ורק 45% עומדים בתנאי הסף לקבלה ללימודים אקדמיים, ושיעור העומדים בתנאי הקבלה ללימודים במקצועות המדע והטכנולוגיה הם נמוכים במיוחד. שנית, העלאת רמת השכלה בכל האוכלוסייה ובקרב האוכלוסיות המוחלשות בעלות ההשכלה הנמוכה בפרט, הינה המפתח לגידול משמעותי בכושר ההשתכרות של פרטים, לצמיחה כלכלית, ולהעלאת רמת החיים לאורך זמן והקטנת הפערים הכלכליים והחברתיים.

עיון בנתוני סקר הכנסות שכירים של הלמ"ס יכול ללמד על השינוי המשמעותי הצפוי בכושר השתכרותם של פרטים אם המדינה תיטול אחריות לשינוי וקידום השקעות בחינוך, השכלה, הכשרה ופיתוח כוח אדם. כך למשל, שכיר בגילאי העבודה העיקריים בעל תעודת בגרות שאינו אקדמאי משתכר כיום בממוצע כ-6,500 ₪ ברוטו לחודש, שכר הגבוה בלמעלה מ-750 ₪ משכרו החודשי הפנוי של חסר תעודת בגרות (אומדן). רק לשם השוואה פשוטה, ההפחתה האחרונה במס הכנסה תעניק לפרט משכבות הביניים רק כ-135 ₪ לחודש. זאת ועוד, עיקר תרומתה של תעודת הבגרות היא בהיותה שער להמשך לימודים על-תיכוניים ואקדמיים המשנים באופן מהותי את אפשרויות התעסוקה ויכולת ההשתכרות. שכרו החודשי של עובד שהשכלתו על-תיכונית שאינה אקדמית גבוהה ב-40%, ושל אקדמי גבוהה ב-100% משכר עמיתו חסר תעודת בגרות. הפערים הללו צפויים להפוך לגדולים יותר במהלך חי העבודה, הואיל ופרט בעל השכלה נמוכה צפוי להיות מובטל מספר פעמים רב יותר ולתקופות ממושכות באופן ניכר ביחס לעובד משכיל.

המסקנה הינה אחת: המשך השתתת מדיניות המכלה עודפי תקציב בלתי מתוכננים למימון הגדלת הצריכה הפרטית כפי שנעשה לאחרונה, תדחוק הצידה קידום תוכניות השקעה, לרבות השינויים המתחייבים זה מכבר בחינוך השכלה והכשרה. אי הפנייתם של מקורות השינויים הנחוצים ממשיכה לפגוע בכישורי התעסוקה של עובדים בישראל וכל שכן בכושר השתכרותם לטווח הארוך. אשר על כן, עדיף לצבור מקורות מביטול תוכניות להגדלת התצרוכת הפרטית ולהעתיקם לתוכניות ארוכות טווח של השקעות בהון אנוש. יישום וועדת דוברת מחכה לכך.